

A kastély épülete,
mellette az üvegház

A BODNANT GARDEN

Egy kivételes szépségű kert Wales peremén

Az Anglia, Skócia, Írország és Wales közé szorult Ír-tenger nem a kellemes időjárásáról híres. Közismerten barátságtalan, esős és szeles. Észak-walesi partjainál található ennek ellenére egy elbűvölően szép és változatos kert, Bodnant, amely fontos szerepet játszott a brit és a nemzetközi kerttörténetben. Az évi csapadékmennyiség 1000-2000 mm között van.

A kerten átfutó patak szurdokvölgyében igen magas a páratartalom.

A közeli tenger csökkenti a fagyveszélyt, csak mintegy 10-20 reggeli fagyos nap van, viszont a nyári hőmérsékleti csúcsok is csak 20 °C körül alakulnak. Ezek a környezeti viszonyok emberi szemszögből lehetnek kellemetlenek, de sok egzotikus növényfajnak nagyon is megfelelnek.

A Liget-völgy alján csörgedezik
a Hiraethlyn folyócska

A kert rododendronfajokban és -fajtákban bővelkedik

Ezen a vidéken, a Conwy folyó völgyében ősidők óta a marhatenyésztés és -kupeckedés volt a gazdálkodók fő megélhetése. A Tal-y-Cafn község közelében elterülő birtokon a Forbes család 1792-ben építtetett egy udvarházat egyszerű angol tájképi kerttel környezve. A Conwy folyó torkolatvidéke történelmi légkörű környék. Bodnantól mintegy hat kilométerre tornyosodik a híres, hatalmas és komor Conwy-vár, amit még *I. Eduárd* angol király építtetett, miután az 1280-as években leigázta Walest. Nem messze ide Wales leghíresebb tengerparti üdülőhelye, az elegáns, viktoriánus Llandudno húzódik a tengerparton.

A feltaláló kerttulajdonos

A Bodnant-kertet *Henry Davis Pochin* (1824–1895) vegyész alapította, aki gazdagságát és hírnevét találmányaival szerezte. Ő fejlesztette ki az eljárást, ami lehetővé tette az addig barna szappanok fehérré tételét, kaolin felhasználásával pedig jelentős eredményeket ért el a papír minőségének javításában. Sikeres üzletember, parlamenti képviselő volt, felesége a kor híres szüfrazsettje. A birtokot 1874-ben vásárolta meg, és a nagyhírű kerttervező, építész *Sir Joseph Paxton* (1803–1865) egyik tanítványát bízta meg az itt lévő, György-kori udvarház környékének átalakításával. Együttműködve alkották meg a kert mai szerkezetét. A lejtős domboldalakat, szurdokokat, és a Hiraethlyn folyócska a területet érintő völgyét átrendezték, nagyszámú észak-amerikai és ázsiai fát telepítettek, fenyőgyűjteményt és a völgyben ligetkertet, továbbá vízikertet hoztak létre. Munkájuk követte a kor nagy hatású, zseniális kerttervezője, *William Robinson* (1838–1935) kertekről alkotott elképzeléseit. Robinson máig hatóan, gyökeresen változtatta meg az „angol” kertstílust, új formációkat bevezetve. Fő elve-

Kilátás a legfelső teraszról

ként a természetességet vallotta, és elkötelezett terjesztője volt az úgynevezett „vadonkerteknek” (wild garden). A felső kertben megalkották a máig messze földön híres aranyeső-lugast (Laburnum Arch), és a trópusi növényeknek otthont adó üvegházakat is. A kert fejlesztését és tovább építését *Henry Pochin* leánya, *Laura* folytatta, aki férjhez ment *Aberconway* I. lordjához, *Charles McLaren*hez. A hozzá hasonlóan szenvedélyes kertész fia, lord *Henry* (1879–1953) 1901-től vette át a kert felügyeletét. A terepviszonyok miatt teljesen kézi erővel építtette meg a kert jellegét nagymértékben meghatározó öt itáliai stílusú, gránit támfalú teraszt, ahonnan lenyűgöző kilátás nyílik a vadregényes *Snowdon* hegységre. Ezek védelmében lehetőség nyílt ritka, fagyérzékeny növények nevelésére is. A lord bőkezűen támogatta a híres botanikusok (*Ernest Wilson*, *George Forrest* és *Frank Kingdon-Ward*) növényvadász expedícióit, és ezen az úton igen sok új növény – főként magnólia, rododend-

ron és kamélia – került Kínából és a Himalájából Bodnantba. Ezek a növények alapozták meg a későbbi híres Bodnant-rododendronhibridek (mintegy 350 fajta) szelekcióját.

Világhírűvé vált

Aberconway lord huszonkét éven át (1931–1953) volt a Királyi Kertészeti Társaság (Royal Horticultural Society) nagy tekintélyű elnöke. Rendkívüli jelentőségű volt, hogy sikerült elérnie a Nemzeti Gondnokságnál (National Trust), hogy kerteket is fogadjon be. Mára már igen sok nagyhírű kert tartozik oda. *Henry* lord 1949-ben a Bodnant-kertet is a Nemzeti Gondnokságra testálta, de a kastély és a kert tényleges irányítása a család kezében maradt. A 20. században tovább folytatódott a kert fejlesztése és gazdagítása, a III. lord, *Charles McLaren* (1913–2003) akárcsak édesapja, a Királyi Kertészeti Társaság elnöke volt huszonhárom évig (1961–1984).

A vízpartokon japán kankalinok (*Primula japonica*) pirosanak

Kertrészlet idős faóriásokkal

A Bodnant-kert a botanikus felfedezők által az eredeti termőhelyről hozott növényeknek köszönhetően is világhírű. Négy brit nemzeti gyűjtemény (*Rhododendron forestii*, *Magnolia*, *Eucryphia* és *Embothrium*) is a kertben van. Ma huszonnégy faj a Brit-szigeteken legnagyobb méretű példánya (champion tree) látható a kertben. Az 1870-es években ültetett fák közül ma is számtalan csodálatos óriás díszíti a keret, egyebek közt atlasz- és libanoni cédrusok (*Cedrus atlantica* és *C. libani*), duglászfenyők (*Pseudotsuga menziesii*), Monterey-fenyők (*Pinus radiata*), japán ernyőfenyők (*Sciadopitys verticillata*) és hegyi mamutfenyők (*Sequoiadendron giganteum*). Más, először itt meghonosított, érdekes és izgalmas növényekkel együtt ma is láthatók a kertben az Európába került első galambfák (*Davidia involucrata*) és papírkérgű juharok (*Acer griseum*).

Séta a kertben

A kert igen változatos szerkezetű, részletes bejárására kellő időre van szükség. A főbejárat közelében egy gazdag kertészeti áru mellett elhaladva a kastély épületéhez érünk. Ezt eredetileg Forbes ezredes építtette késő György-kori stílusban 1770 és 1821 között. Az épületben ma is lakó tulajdonos család a 19. század végétől fokozatosan bővítette és átépítette historizáló angol stílusban, kékes színű helyi terméskövet felhasználva.

Az épület mögötti Északi-kert (North Garden) ritka és pompás rododendronok, kínai és himalájai kankalinok és kékmákok sokaságát rejt. A kastély alatti lejtőkön az öt itáliai stílusú terasz követi egymást sok-sok rózsával, pompás és ritka évelőkkel, cserjékkel. A legalsó, Medencés-terasz (Canal Terrace) végében nézegeti magát a vízben a Tű-malom (Pin Mill), ami 1730-

FOTÓ: FRATER ERZSÉBET

Az Öreg-malom a völgyben bújik meg, mögötte a Kemence-domb

A Tű-malom

Lilaakác- (Wisteria) pergola az egyik teraszon

ban tűgyárnak épült Gloucester grófságban, Lord Henry megvásárolta, lebontatta, majd tégláról téglára összerakatta kertjében 1936-ban. Az itt induló liliomfa-sétányon (Magnolia Walk) leereszkedhetünk a Hiraethlyn folyócskához, amelynek partján, máig eredeti berendezésével áll az 1830 tájt épült Öreg-malom (Old Mill). Mögötte a Kemence-domb (Furnace Hill) lejtője húzódik változatos idős fákkal és cserjékkel. Innen a Liget-völgyön (The Dell) pompás faóriások alatt, rododendron- és kaméliabokrok, ritka növények mellett továbbhaladva érjük el a szép kilátást biztosító Vízeshíd (Waterfall Bridge). A hídnál áll cserje-borderágyakkal övezve a

Pochin család műemlék kriptája (The Poem). A folyó mentén felfelé több duzzasztott tó van, és köréjük telepítették a ritka fák és cserjék gyűjteményét. Visszakanyarodva a juharligeten (Acer Glade) keresztül az Öreg-kertet (Old Park) látogathatjuk meg, amit egy hosszú aha- (ha-ha-) árok választ el a kastély közelében fekvő intenzívebb kertrészekről (az aha olyan határ-árok, amelynek egyik oldala függőleges kőfal, így megakadályozza, hogy a legelőről az állatok bejussanak a kertbe, ugyanakkor távolabbról észrevétlen marad). Mielőtt a virágágyakkal szegélyezett központi pázsiton át visszaérünk a kastélyhoz, megtekinthetjük a Tél-kertet (Winter Garden) és

HIÁNYOZNI FOG

Hirtelen, váratlanul meghalt *Kósa Géza*. Halálhírére megrendülten fogadták ismerősei, kollégái és barátai, órákon belül százával érkeztek részvénytilvánítói üzenetek az ország és a világ számos pontjáról. Gézához több évtizedes barátság fűzött, ismertem őt számtalan élethelyzetben, sok vidám estét mulattunk át közös barátaink társaságában, utaztam vele Erdély szép tájain, konzultáltam vele szakmai kérdésekben, hallgattam előadását, ültünk együtt szakképző intézmény vizsgabizottságában – akkor tapasztaltam szakmaszeretetét és a szaktudás iránti megbecsülését, amelynek nevében megtagadta az érdemtelen jelölt bizonyítványának kiadását. Részt vettem néhány különleges idegenvezetésén a vácrátóti botanikus kertben, kaptam tőle tanácsot emberi és szakmai ügyekben is, hallgattam izgalmas botanikai expedícióról szóló élménybeszámolóit, élvezhettem kapcsolati tö-

kéjét jó néhány számomra ismeretlen botanikus kertben. Érdeklődéssel olvastam könyveit, szakkikkeit, ismeretterjesztő írásait. Széles körű szaktudása megkérdőjelezhetetlen volt; a világról, hazánkról és történelmünkről alkotott határozott véleményét sarkosan osztotta meg, személye azonban nem lett soha megosztó. Visszatérő vendégelőadója volt a hazai faiskolások szakmai rendezvényeinek, tanácsait szívesen fogadták a hazai botanikus kertek, díszfaiskolák szakemberei. A Kertészet és Szőlészet, valamint a Kertbarát Magazin állandó szerzői között tudhatta, sok értékes szakkicke, kertbemutató írása jelent meg e lapok hasábjain. Kiterjedt szakmai és emberi kapcsolatainak köszönhetően a világ számos dendrológusával ápolt kapcsolatot. Ismerte a világ legfontosabb, legszebb botanikai gyűjteményeit, nemzetközi kapcsolatai révén páratlan szakmai együttműködést alakított ki szinte valamennyi fontos gyűjteményes kerttel, növényismerővel, szakíróval és növénygyűjtővel.

Különleges színű, ritka rododendron a gazdag gyűjteményből (Rhododendron sanguineum var. haemaleum)

Termetes fák magasodnak a Liget-völgyben

Az aranyeső-lugas teljes nyílásban

a tulajdonos család gondosan megtervezett, növényzettel körülöleltetett valamikori fürdőmedencéjét. Végül, aki májusban látogatja meg a kertet, végigsétálhat az éppen nyíló, felejthetetlen élményt adó aranyeső-lugas alatt. Ez egy egyedülállóan látványos, 55 méter hosszú ívelt pergola, amely mellett 48 fő közönséges aranyesőt (*Laburnum anagyroides*) ültettek el. A virágzatok sárga zuhatagként csüngenek alá.

A Bodnant-kert rekonstrukciója és fejlesztése hírnevéhez és fontosságához méltóan folyamatos. A 2010-es években új kertrészek nyíltak meg a látogatók előtt, mint a Tiszafa-völgy (Yew Dell) vagy a Hanga-domb (Heather Hill).

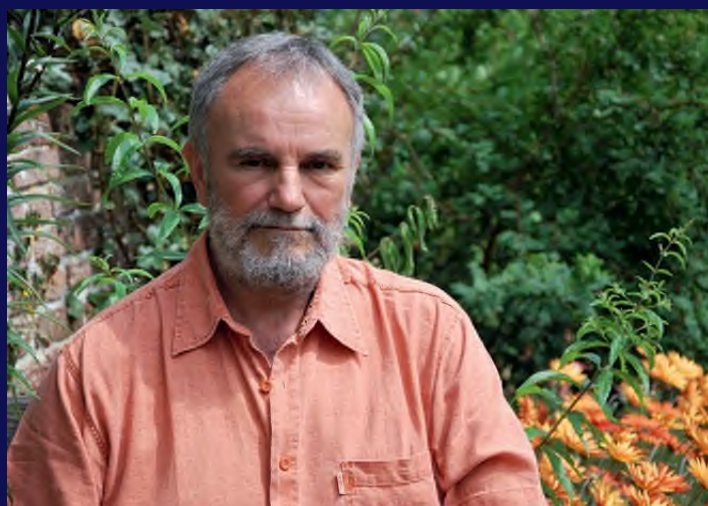
Minden évszakban felejthetetlen

A Bodnant Garden jellemzője a sokféle kisebb kertet egy nagyobb foglalo szerkezet. Változatossága, nagyszerű tervezettsége, gazdag és ritka növényanyaga, a „bajnok fák” (champion tree), a rododendronfajok és -fajták sokasága az Egyesült Királyság és a világ élvonalbeli kertjei közé emelik. Távol esik Londontól, több mint 400 kilométer, de a legközelebbi nagyváros, Liverpool közúton csak 90 kilométer. Ezek a távolságok azonban ne riasszanak vissza senkit, akinek csak módja van rá, feltétlenül látogasson el oda. Minden évszakban felejthetetlen élményben lesz része, és az ideutazás

összeköthető egy kis túrázással a közeli vadregényes Snowdownia Nemzeti Parkban is. Érdekesség, hogy a közelmúltban a kertben forgatták Colin Firth főszereplésével a Frances Hodgson Burnett híres regényéből készült „A titkos kert” (The Secret Garden) című filmet.

Sok magyar növénykedvelő kertjében ott nyílik késő téltől a közismert, csodás illatú téli bangita (*Viburnum bodnantense*) vagy valamelyik fajtája. Érdeemes hát útra kelni, megnézni, hol is keletkezett, számos más, a Bodnant nevet viselő dísznövényfajtaival együtt.

Kósa Géza

Kedvenc kertjét, a vácrátóti úgy ismerte, mint a tenyerét, mindent tudott valamennyi „lakójáról”. Az egyedülálló gyűjtemény fenntartása és gyarapítása a szívügye volt, miközben tisztelettel ápolta az alapító, Vigyázó Ferenc gróf emlékét is.

Megbízható szerző és szaklektor volt, a saját könyvtárában pedig a számára fontos irodalmi és történelmi kiadványok mellett szönyegekről szóló különleges albumokat is őrzött. A dendrológia, a növények és a botanikus kertek mellett lenyűgözően otthonosan mozgott a szönyegek világában.

Szabadidejében is szívesen sétált az otthonául is szolgáló vácrátóti nagy kertben. Látogatók nélkül érezte magát igazán jól, akkor zavartalanul élvezhette a kert hangjait, illatait, színeit.

A tűzhányó oldalában vagy távol-keleti esőerdőkben botanizáló, Afrikában szakmai expedíciót vezető Kósa Gézát sokféleképpen el tudtam volna képzelni, de halva nem. Nehéz lesz most ezt megszokni. Élt 71 évet. Igaz ember volt.

Biza Klára